

ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศพที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม Legal Problems Regarding Human Remain Management with Environmental Impact

นิภาภรณ์ ลากเสถียร*

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา เลขที่ 19 หมู่ที่ 2 ตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
56000

Nipaporn Lapsatian

School of Law University of Phayao, 19 Village No. 2, Mea-Ka Sub-district
Mueang Phayao District, Phayao Province 56000

Email: Nipaporn.la@up.ac.th

Received: March 16, 2023

Revised: May 18, 2023

Accepted: May 23, 2023

บทคัดย่อ

จากการศึกษาพบว่า สำหรับกรณีการฝังศพ ปัญหาของข้อบัญญัติท้องถิ่นที่พบคือวิธีการฝังศพตามข้อบัญญัติท้องถิ่นจะต้องใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการใช้งบประมาณอย่างสิ้นเปลือง และการใช้ที่ดินเพื่อการฝังศพอันเป็นการถาวรเป็นการใช้ที่ดินที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุด นอกจากนี้ข้อบัญญัติท้องถิ่นยังเปิดช่องให้การฝังศพสามารถฝังโลงศพลงไปได้ด้วยดี ซึ่งโลงศพที่ทำด้วยไม้ไม่สามารถย่อยสลายได้โดยง่าย เป็นการใช้งบประมาณที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุด สำหรับกรณีการเผาศพ ข้อบัญญัติท้องถิ่นไม่ได้ระบุไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าลักษณะเฉพาะของเตาเผาศพต้องเป็นเตาเผาแบบชนิดที่ห้องเผา นอกจากนี้ข้อบัญญัติท้องถิ่นไม่ได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคัดแยกวัสดุที่ไม่ควรเผาออกก่อนการเผาศพ และไม่ได้มีข้อห้ามหรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการใส่สิ่งของรวมลงไปด้วยในการเผาศพ จึงเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้มีโอกาสเกิดมลพิษทางอากาศจากการเผาศพมากขึ้น

ทั้งนี้มีการประมาณการว่าโลกของเราจะมีจำนวนผู้เสียชีวิตเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งการจัดการศพตามกฎหมายไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการฝังศพ หรือเผาศพกำลังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หากมีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมบทบัญญัติในกฎหมายเพื่อระบุรายละเอียดให้มีความชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการจัดการศพหรือเพิ่มทางเลือกในการจัดการศพ โดยใช้แนวทางการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จะทำให้กิจกรรมการจัดการศพในประเทศเป็นกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ คุ่มค่าและลดความเสียหายที่จะเกิดกับสิ่งแวดล้อมได้

คำสำคัญ: การจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม, การฝังศพ, การเผาศพ

* อาจารย์, ภาควิชา กฎหมายสิ่งแวดล้อม, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา.

Abstract

The study has found that for cases of burial, the issues with local regulations identified include the methods of burial in accordance with local ordinances leading to inefficient land use and the permanent utilization of land for burial purposes, which does not maximize the land's potential benefits. Moreover, the local regulations allow for the inclusion of wooden coffins in the burial, which do not decompose easily, thus not maximizing the wood's potential benefits. For cases of cremation, the local regulations do not specifically stipulate the particular features of cremation furnaces, such as the number of burning chambers required. Additionally, the local regulations lack provisions regarding the separation of materials that should not be burned prior to the cremation process and do not impose prohibitions or conditions concerning the inclusion of additional items during the cremation process. Consequently, these factors contribute to increase the likelihood of air pollution resulting from such cremation.

At any rate, it is anticipated that the number of deaths in our world will increase. Consequently, the human remain management in accordance with the law, whether by means of burial or cremation, has an impact on the environment. If there is an amendment or addition to the provisions in the law to clarify the methods of human remain management or adding alternative human remain management using environmentally friendly human remain management practices, it will transform human remain management in the country into an activity that utilizes natural resources efficiently, is cost-effective, and reduces environmental damage.

Keywords: Environmentally Friendly Human Remain Management, Burial, Cremation

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พิธีศพของมนุษย์ก่อนสมัยประวัติศาสตร์ แบ่งกว้าง ๆ เป็น 2 รูปแบบ 1. การฝัง โดยจะมีการฝังข้าวของเครื่องใช้ของผู้ตายลงไปด้วย เพื่อให้ผู้ตายนำไปใช้ในโลกรหน้า 2. การเผา โดยการเผาศพเป็นสัญลักษณ์แห่งการชำระล้างให้บริสุทธิ์ และควั่นก็เปรียบเสมือนการส่งดวงวิญญาณไปสู่สวรรค์อันเป็นที่สถิตของเทพเจ้า¹ มีการประมาณการว่าโลกของเราจะมีจำนวนผู้เสียชีวิตเพิ่มสูงขึ้น² แม้แต่ในประเทศไทยเองก็เช่นกัน ปัจจุบันเมื่อมีคนตายลงก็จะต้องมีการจัดพิธีกรรมตามความเชื่อในศาสนาของตน สิ่งที่น่าทึ่งก็ไม่ได้ในท้ายที่สุดคือการกำจัดศพซึ่งเป็นการจัดการขั้นสุดท้าย และต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย โดยการจัดการศพของสังคมไทยนิยมใช้วิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้ 1. การฝังศพไว้ในดิน หรือ 2. การเผา³

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากวิธีการจัดการศพแบ่งออกได้ 2 ประเด็นดังนี้ 1. ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร กล่าวคือ การฝังศพจะต้องใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง⁴ ซึ่งในความเป็นจริงที่ดินสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้มากกว่าการใช้เป็นที่ฝังร่างของผู้วายชนม์เพียงอย่างเดียว⁵ โดยทั่วไปการฝังศพก็จะมีบรรจุศพในโลงศพซึ่งผลิตจากไม้ เป็นการใช้ไม้ที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อเทียบกับการนำไม้ไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น⁶ นอกจากนี้โลงศพที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่สามารถย่อยสลายได้ง่าย โลงศพสมัยใหม่มีการประดับด้วยโลหะ มือจับ และเครื่องตกแต่งต่างๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้⁷ 2. ปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการเผาศพ

¹ ภาณุเมศวร์ บุนนาค, “ประวัติศาสตร์ความตาย,” ใน *สังขธรรมชีวิต คู่มือเตรียมความพร้อมกายใจ และครอบครัว ก่อนและหลังลมหายใจสุดท้าย*, โดย มูลนิธิธรรมาภิบาลทางการแพทย์, (กรุงเทพฯ: สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2564), 137-138.

² SDG MOVE MOVING TOWARDS SUSTAINABLE FUTURE, “SDG Updates | งานศพที่บร่อยเท่าความยั่งยืนของผู้ที่จากไป,” 2564, <https://www.sdgmove.com/2021/09/23/sdg-updates-alternative-ways-of-green-funerals/>, สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566.

³ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, *มาตรฐานสุสานและฌาปนสถาน*, 9, https://dcstore.phsmun.go.th/test02/file_data/201509101057491.pdf, สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2566.

⁴ Carlton Basmajian and Christopher Coutts, *Planning for the disposal of the dead*, 10, <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:207217/datastream/PDF/view?fbclid=IwAR3R2qAGxylhdAZf1lOFpC6s8eWZkHYU0pmnBo8vLvb6xhMeAysxBRA-xeY>, สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2566. และ เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,” 2560, <https://www.the101.world/green-burial/>, สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2566.

⁵ กัลยา เกียรติถาวรชัย, “การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม,” *วารสารกฎหมาย* 1, ตอน 3 (2564): 110, <https://www.krisdika.go.th/draft-law>, สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2566.

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, (California: New World Library, 2561), 17.

The CONVERSATION, “Coffin? Casket? Cremation? How to make your death more environmentally friendly,” 2565, <https://bit.ly/3B0T7pX>, accessed January 30, 2023.

ได้แก่ มลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นจากการเผาศพ โดยเว็บไซต์กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมระบุว่า วัดส่วนใหญ่ในประเทศไทยจะมีเตาเผาศพอย่างน้อย 1 เตา ซึ่งในขั้นตอนการเผาศพจะเกิดควันที่พุ่งออกมาจากปล่องเมรุฯ โดยควันสีดำส่วนมากเกิดจากงานศพที่จัดขึ้นที่วัดในเขตชนบท เพราะวัดเหล่านั้นยังใช้เตาเผาศพแบบ 1.0 ซึ่งใช้ถ่านไม้หรือฟืนเป็นเชื้อเพลิง และไม่มี การควบคุมอุณหภูมิในการเผาศพ มีประสิทธิภาพในการควบคุมมลพิษต่ำ⁸ หรือแบบ 2.0 โดยทั้งสองแบบมีระบบ 1 ห้องเผา แต่แบบ 2.0 จะมีระบบควบคุมอุณหภูมิที่ดีกว่าและใช้น้ำมันหรือก๊าซเป็นเชื้อเพลิง ซึ่งควันสีดำนั้นคือมลพิษที่ถูกปล่อยจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่ในโลงศพไม่ว่าจะเป็นร่างกาย เสื้อผ้า พวงหรีด หรือเครื่องใช้ ต่าง ๆ ของผู้ตายที่ไต่ลงไปในโลงศพ ควันดำนี้ประกอบด้วย ฝุ่นละออง ก๊าซคาร์บอนมอนนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ เป็นต้น และยังเกิดกลิ่นเหม็นอีกด้วย⁹ มลพิษทางอากาศหากปล่อยให้มีปริมาณมากจะเป็นอันตรายต่อมนุษย์ สัตว์ และพืช

ด้วยปัญหาดังกล่าวจึงมีการเสนอทางเลือกในการจัดการศพที่คำนึงถึงความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น 1. การไม่ใช้โลงศพที่มีการตกแต่ง แต่ให้เลือกใช้โลงศพไม้ธรรมดา หรือไม่จำเป็นต้องใช้โลงศพเลยก็ได้¹⁰ 2. การฝังแบบแนวตั้ง ในออสเตรเลียการฝังศพแนวตั้งกำลังถูกนำมาใช้เป็นแนวทางสีเขียวสำหรับการฝังศพแบบดั้งเดิม โดยศพจะถูกห่อด้วยผ้าห่อศพที่ย่อยสลายได้ทางชีวภาพ และฝังในหลุมทรงกระบอก ในลักษณะที่เ้าลงไปก่อนเป็นอันดับแรก วิธีการนี้ช่วยเพิ่มพื้นที่ฝังศพขึ้นเป็นสองเท่าของสุสานทั่วไป¹¹ 3. กระบวนการอัลคาไลน์ หรือการฉาปนกิจด้วยน้ำ (Alkaline Hydrolysis) เป็นการทำให้ร่างกายย่อยสลายเป็นของเหลวด้วยกระบวนการอัลคาไลน์ (Alkaline Hydrolysis) ผ่านเครื่องรีโซมิเตอร์ (Resomator) โดยใช้สารอัลคาไลน์ ความร้อน 152 องศาเซลเซียส และความดัน ทำให้ร่างย่อยสลายกลายเป็นของเหลวภายใน 3 ชั่วโมง เหลือเพียงฟืน กระจก และวัสดุแปลกปลอม เช่น สะโพกเทียม ซึ่งจะถูกล้างและแยกส่วนของเหลวจะทิ้งลงสู่ระบบบำบัดน้ำเสีย¹² 4. การกลับคืนสู่ธรรมชาติ เป็นการจัดการศพแบบธรรมชาติในสุสานที่หน้าตาเหมือนป่า คล้ายกับการฝังศพในยุคเริ่มแรกของมนุษย์ ที่นำร่างกายของผู้ตายลงหลุมบนผืนดินตามธรรมชาติ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ เป็นการฝังร่างหรือเ้าถ่านของผู้เสียชีวิตลงในดิน โดยไม่ต้องมีโกศ หินสลักชื่อ หรือโลงศพแบบดั้งเดิมที่ทำจากไม้และเหล็กในพื้นที่ป่าสีเขียว¹³ 5. การเปลี่ยนร่างกายเป็นเมล็ดพันธุ์ (Capsula Mundi) เป็นโลงศพทรง

⁸ ไทยโพสต์, “ศพ.ออกมามาตรฐานเตาเผาศพ 4.0 ปี 62 เริ่มปรับวัดใน กทม. ช่วยลดฝุ่นจิว2.5,” 2562, <https://www.thaipost.net/main/detail/25612>, สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2566.

⁹ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, “ฉาปนกิจแบบลดมลพิษ เป็นมิตรกับโลก,” 2564, <http://eservice.deqp.go.th:6699/news/view/8899>, สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2566.

¹⁰ Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, 17-18.

¹¹ Ibid, 36-37.

¹² ภัสราวี ศรีสุวรรณ, “ทำศพแบบคนรักโลก ทำให้เป็นของเหลว,” <https://bit.ly/4208Ulq>, สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2566.

¹³ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 100. และ เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,”

แคปซูลรูปไข่ทำมาจากพลาสติกที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ สามารถบรรจุได้ทั้งร่างของผู้ตาย ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ในระหว่างการศึกษาวิจัยยังไม่ได้ถูกนำมาใช้จริง¹⁴ อย่างไรก็ตามมีการทำ Capsula Mundi ฉบับย่อส่วน ในรูปแบบของ ‘โกศ’ ซึ่งเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเช่นกัน¹⁵ 6. การแปลงสภาพให้เป็นปุ๋ย (Human composting) เป็นการปล่อยให้ร่างผู้เสียชีวิตย่อยสลายไปเองตามธรรมชาติ¹⁶ ซึ่งวิธีการคร่าว ๆ คือ วางศพไว้ในโลงที่ทำจากเหล็กแล้วกลบร่างด้วยเศษไม้ หญ้า ต้นอัลฟัลฟา ฟาง ที่สับเป็นชิ้นเล็กๆ พร้อมกับควบคุมปัจจัยอื่นสำหรับการย่อยสลาย¹⁷ โดยกระบวนการนี้ใช้เวลาประมาณ 6-8 สัปดาห์ก็จะเสร็จสิ้น ญาติสามารถมารับดินปุ๋ยเหล่านี้กลับบ้านไปใช้ปลูกต้นไม้และทำสวนได้¹⁸

ปัญหาของกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการศพที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม แบ่งอธิบายได้ ดังนี้ 1. การฝังศพ กล่าวคือ วิธีการฝังศพตามข้อบัญญัติท้องถิ่นจะต้องใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง¹⁹ ซึ่งในความเป็นจริงที่ดินสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้มากกว่าการใช้เป็นที่ฝังร่างของผู้วายชนม์เพียงอย่างเดียว²⁰ นอกจากนี้ข้อบัญญัติท้องถิ่นยังเปิดช่องให้การฝังศพสามารถฝังหีบศพหรือโลงศพลงไปด้วยได้ โดยทั่วไปการฝังศพก็จะมี การบรรจุศพในโลงศพซึ่งผลิตจากไม้ เป็นการใช้ไม้ที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อเทียบกับการนำไม้ไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น²¹ นอกจากนี้โลงศพที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่สามารถย่อยสลายได้โดยง่าย โลงศพสมัยใหม่มีการประดับด้วยโลหะ มือจับ และเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้²² 2. การเผาศพ กล่าวคือ ข้อบัญญัติท้องถิ่นไม่ได้ระบุไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าลักษณะเฉพาะของเตาเผาศพต้องเป็นเตาเผาแบบชนิดที่ห้องเผา ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางวิชาการและแนวทางปฏิบัติสำหรับเตาเผาศพที่กรมควบคุมมลพิษ ในฐานะหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการควบคุมปัญหามลพิษจากเตาเผาศพ ที่กำหนดว่าลักษณะเฉพาะของเตาเผาศพควรมี

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 101.

¹⁵ common team, “‘Capsula Mundi’ โลงศพรักษ์โลก ที่จะทำให้เราเกิดใหม่เป็นต้นไม้,” 2562, <https://becommon.co/life/capsula>, สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2566.

¹⁶ วรุณรัตน์ ศัทมาตย์, “รู้จัก Human Composting ธุรกิจจัดการ ‘ศพมนุษย์’ ให้เป็นปุ๋ย ตอบโจทย์ยั่งยืน,” 2566, <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1046125>, สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566.

¹⁷ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 104.

¹⁸ วรุณรัตน์ ศัทมาตย์, “รู้จัก Human Composting ธุรกิจจัดการ ‘ศพมนุษย์’ ให้เป็นปุ๋ย ตอบโจทย์ยั่งยืน,”

¹⁹ Carlton Basmajian and Christopher Coutts, *Planning for the disposal of the dead*, 10. และเทพ พิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,”

²⁰ กัลยา เกียรติถาวรชัย, “การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม,” 110.

²¹ เรื่องเดียวกัน.

²² Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, 17.

The CONVERSATION, “Coffin? Casket? Cremation? How to make your death more environmentally friendly,”

ห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา²³ การใช้เตาเผาศพในประเทศไทยโดยเฉพาะวัดในเขตชนบทยังใช้เตาเผาศพแบบ 1.0 หรือ 2.0 อยู่ โดยทั้งสองแบบมีระบบ 1 ห้องเผา²⁴ การใช้เตาเผาศพชนิด 1 ห้องเผา จึงยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการควบคุมการเกิดมลพิษทางอากาศให้เป็นไปตามมาตรฐานได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับวิธีการเผาศพ ไม่ได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคัดแยกวัสดุที่ไม่ควรเผาออกก่อนการเผาศพ และไม่ได้มีข้อห้ามหรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการใส่สิ่งของรวมลงไปด้วยในการเผาศพ ทั้ง ๆ ที่การคัดแยกวัสดุ สิ่งของเครื่องใช้ของศพออกก่อนทำการเผาศพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัสดุที่มีการทาสีและเป็นพลาสติก จะเป็นการช่วยลดมลพิษจากเตาเผาศพได้ส่วนหนึ่ง ตามข้อเสนอแนะในการลดมลพิษทางอากาศจากการเผาศพ โดยกรมควบคุมมลพิษ²⁵

ดังนั้นควรศึกษารูปแบบการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม อันจะเป็นแนวทางในการแก้ไขหรือเพิ่มเติมบทบัญญัติในกฎหมาย เพื่อผลักดันให้กิจกรรมการจัดการศพในประเทศเป็นกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ คำนึงและลดความเสียหายที่จะเกิดกับสิ่งแวดล้อมได้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศพกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและรูปแบบการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1.2.2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการศพที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1.2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขหรือเพิ่มกฎหมายไทยเพื่อส่งเสริมการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1.3 สมมติฐานการวิจัย

การจัดการศพตามกฎหมายไทย กำลังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หากมีการแก้ไขหรือเพิ่มเติมบทบัญญัติในกฎหมายเพื่อระบุรายละเอียดให้มีความชัดเจนเกี่ยวกับวิธีการจัดการศพหรือเพิ่มทางเลือกในการจัดการศพ โดยใช้แนวทางการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จะทำให้งิจกรรมการจัดการศพในประเทศเป็นกิจกรรมที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ คำนึงและลดความเสียหายที่จะเกิดกับสิ่งแวดล้อมได้

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากรูปแบบการจัดการศพในประเทศเฉพาะการฝังศพในดินเป็นการถาวร และการเผาศพ และกฎหมายไทยที่เกี่ยวกับการกำกับดูแลวิธีการฝังศพในดินเป็นการถาวร และการเผาศพ ได้แก่ พระราชบัญญัติสุสานและฌาปน

²³ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, *มาตรฐานสุสานและฌาปนสถาน*, 23-24.

²⁴ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, *“ฌาปนกิจแบบลดมลพิษ เป็นมิตรกับโลก”*.

²⁵ กรมควบคุมมลพิษ, *“หลักเกณฑ์การยกระดับมาตรฐานเตาเผาศพ”* 2563. <https://bit.ly/3pddFsE>, สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2566.

สถาน พ.ศ. 2528 กฎกระทรวง พ.ศ. 2543 ออกตามความในพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 และข้อบัญญัติท้องถิ่น เช่น ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546 เทศบัญญัติเทศบาลเมืองรังสิต เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2552 เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา รวมถึงศึกษารูปแบบการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขหรือเพิ่มเติมกฎหมายของไทยให้มีรายละเอียดที่ชัดเจนขึ้น

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

วิจัยเอกสาร โดยศึกษาสภาพปัญหา แนวคิด และกฎหมาย จากหนังสือ งานวิจัย บทความวิชาการ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เว็บไซต์ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม แล้ววิเคราะห์ถึงสภาพปัญหา รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขที่เหมาะสมกับบริบทของไทย

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ

1.6.1 ทราบถึงรูปแบบการจัดการศพกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและรูปแบบการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1.6.2 ทราบถึงสภาพปัญหาของกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการศพที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1.6.3 ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขหรือเพิ่มเติมกฎหมายไทยเพื่อส่งเสริมการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2. ผลการวิจัย

2.1 รูปแบบการจัดการศพกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและรูปแบบการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

2.1.1 รูปแบบการจัดการศพกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

1) การฝังศพ

กล่าวคือ เป็นพิธีกรรมทางศาสนาที่กระทำแก่ร่างกายของผู้ตาย โดยการฝังร่างลงในดิน วิจัยนี้ศึกษาเฉพาะการปฏิบัติกรฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร ในอดีตการฝังศพมักจะมีการฝังข้าวของเครื่องใช้ของคนตายลงไปด้วย เพื่อการนำไปใช้ในโลกรหน้า โดยมักจะมีในสังคมเกษตรที่อยู่ติดกับที่ เพราะในสังคมเกษตรกรรม ที่ดินและแรงงานเป็นสิ่งสำคัญ การฝังศพและสร้างวัฒนธรรมให้ลูกหลานต้องดูแลหลุมศพก็เพื่อให้ลูกหลานอยู่ติดกับที่ แรงงานจะได้ไม่เคลื่อนย้ายไปที่อื่น ทำให้สามารถสืบสาแหรกวงศ์ตระกูลได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน²⁶ สำหรับการฝังศพจะต้องใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง²⁷ ซึ่งในความเป็นจริง

²⁶ ภาณุเมศวร์ บุนนาค, *ประวัติศาสตร์ความตาย*, 137.

²⁷ Carlton Basmajian and Christopher Coutts, *Planning for the disposal of the dead*, 10. และ เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,”.

ที่ดินสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้มากกว่าการใช้เป็นที่ฝังร่างของผู้วายชนม์เพียงอย่างเดียว เช่น การนำที่ดินไปปลูกป่าที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ การนำที่ดินไปใช้สร้างที่อยู่อาศัย หรือการนำที่ดินไปใช้ในเชิงพาณิชย์²⁸ โดยทั่วไปการฝังศพก็จะมีกระบวนการบรรจุศพในโลงศพซึ่งผลิตจากไม้ เป็นการใช้ไม้ที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อเทียบกับการนำไม้ไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น²⁹ นอกจากนี้โลงศพที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่สามารถย่อยสลายได้โดยง่าย โลงศพสมัยใหม่มีการประดับด้วยโลหะ มีอัญมณี และเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้³⁰

จากงานวิจัยของ Fiedler et al (2012) ระบุปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศที่เกิดขึ้นจากการฝังศพ คือ ปริมาณของสิ่งที่ถูกฝังไปกับศพที่มีเป็นจำนวนมาก นักวิจัยพบว่า มีสิ่งของปะปนเฉลี่ยอยู่ที่ 17.4 กิโลกรัมต่อหนึ่งหลุม ซึ่งนอกเหนือไปจากตัวโลงศพแล้ว ยังพบวัสดุเกี่ยวกับศัลยกรรมกระดูกที่ไม่ย่อยสลายเป็นจำนวนมาก และสิ่งของอื่น ๆ เช่น เครื่องกระตุ้นหัวใจ ทำให้สันนิษฐานได้ว่าความก้าวหน้าในการรักษาทางการแพทย์ ที่ทำให้อายุขัยของมนุษย์เพิ่มขึ้นในทศวรรษหน้า จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของสิ่งประดิษฐ์ที่จะถูกฝังในหลุมศพ นอกจากนี้จากการตรวจสอบยังพบพลาสติก และวัสดุสังเคราะห์เป็นจำนวนมากในสุสานด้วย³¹

2) การเผาศพ

กล่าวคือ เป็นกระบวนการทางเทคนิค ซึ่งใช้ความร้อนและเปลวไฟในการลดทอนสภาพศพให้เหลือเพียงชิ้นส่วนของกระดูก³² สมัยก่อนประวัติศาสตร์ การเผาศพเป็นสัญลักษณ์แห่งการชำระล้างให้บริสุทธิ์และคืนชีพเปรียบเสมือนการส่งดวงวิญญาณไปสู่สวรรค์อันเป็นที่สถิตของเทพเจ้า³³ ปัจจุบันหากแบ่งเตาเผาศพในประเทศไทยตามลักษณะของเตาเผาจะแบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ 1. เตาเผาแบบโบราณ โดยเตาเผาแบบนี้จะตั้งอยู่ในชนบทที่โล่ง เตาเผาแบบโบราณเป็นเตาเผาที่มีลักษณะเป็นแบบเปิดด้านบน สร้างจากอิฐก่อปูน ขนาดของเตาเผาจะมีขนาดใกล้เคียงกับโลงศพ การเผาศพจะวางโลงศพไว้ด้านบนและใส่ฟืนเป็นเชื้อเพลิงด้านล่างของเตา ปริมาณการใช้ฟืนเป็นเชื้อเพลิงประมาณ 2-6 ลูกบาศก์เมตร ต่อการเผาศพ 1 ครั้ง เตาเผาแบบนี้ไม่สามารถกำจัดเชื้อโรค เชื้อรา ก๊าซพิษ กลิ่นเหม็น และฝุ่นละอองได้อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้ที่อยู่อาศัยใกล้เคียง 2. เตาเผาแบบ 1 ห้องเผา จะมีลักษณะของ

²⁸ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 110.

²⁹ เรื่องเดียวกัน.

³⁰ Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, 17.

The CONVERSATION, “Coffin? Casket? Cremation? How to make your death more environmentally friendly,”.

³¹ Ana Rafaela Ferraz Ferreira, “Body disposal in Portugal: Current practices and potential adoption of alkaline hydrolysis and natural burial as sustainable alternatives,” <https://repositorio-aberto.up.pt/bitstream/10216/87894/2/158915.pdf>, สืบค้นเมื่อ 31 มกราคม 2566.

³² South Carolina Code of Laws, SECTION 32-8-305 (9).

³³ ภาณุเมศวร์ บุนนาค, “ประวัติศาสตร์ความตาย,” 137.

เตาเผาเป็นรูปกล่อง หลังคาโค้งสร้างจากอิฐก่อปูน เตาเผาศพแบบนี้จะมีปล่องระบายอากาศ เพื่อช่วยระบายควันและซี้เถ้าที่เกิดขึ้นให้กระจายและถูกพัดพาไปโดยลมได้ดีขึ้น แม้จะไม่ค่อย ระบายควันผู้ที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้เคียง แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเป็นปัญหากับผู้ที่อยู่อาศัยที่อยู่ไกล ออกไป ปริมาณการใช้ไม้ฟืนจะอยู่ที่ 2-4 ลูกบาศก์เมตรหรือใช้ไม้ถ่านจะอยู่ที่ 100-150 กิโลกรัมต่อการเผาศพ 1 ครั้ง³⁴ เตาเผาแบบ 2 ห้องเผา จะมีการแบ่งการเผาไหม้ออกเป็น 2 ส่วน กล่าวคือ ส่วนแรกทำหน้าที่ให้ความร้อนแก่ร่างกายผู้เสียชีวิตโดยตรง ในห้องเผาไหม้แรกนี้จะ เกิดควันและกลิ่นขึ้นจากการเผาศพ ส่วนห้องเผาไหม้ที่สองมีขึ้นเพื่อทำการกำจัดกลิ่นและควัน ที่เกิดขึ้น เตาเผาแบบนี้จะทำให้เกิดมลพิษน้อยกว่าเตาเผา 2 แบบแรกข้างต้น มักจะใช้น้ำมัน ดีเซลหรือก๊าซแอลพีจีเป็นเชื้อเพลิง เตาเผาแบบสองห้องเผาจะใช้หัวเผา 2 หัวขึ้นไปในการให้ ความร้อน และใช้น้ำมันประมาณ 60-70 ลิตร ต่อการเผาศพ 1 ครั้ง³⁴

การใช้เตาเผาศพในประเทศไทยโดยเฉพาะวัดในเขตชนบทยังใช้เตาเผาศพแบบ 1.0 หรือ 2.0 อยู่ โดยทั้งสองแบบมีระบบ 1 ห้องเผา³⁵ การใช้เตาเผาศพชนิด 1 ห้องเผาจึงยังไม่มี ประสิทธิภาพเพียงพอในการควบคุมการเกิดมลพิษทางอากาศให้เป็นไปตามมาตรฐานได้อย่าง เต็มที่ มลพิษทางอากาศที่เกิดขึ้นจากการเผาศพ ได้แก่ กลิ่น ฝุ่นละออง ซึ่งรวมถึงฝุ่นละออง ขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน ก๊าซคาร์บอนมอนอกไซด์ ก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ และซี้เถ้าจากการ เผาไหม้เชื้อเพลิง ซึ่งมักเกิดขึ้นเนื่องจากการเผาไหม้ที่ไม่สมบูรณ์หรืออุณหภูมิไม่สูงพอ³⁶ และ การเกิดมลพิษทางอากาศจากเตาเผาศพ มีหลายสาเหตุ หนึ่งในสาเหตุหลักคือ เชื้อเพลิง รวมทั้ง โลงศพ วัสดุและสิ่งของที่ใส่รวมลงไปในการเผาศพ กล่าวคือ หากเป็นเตาเผาที่ใช้ไม้ฟืนหรือถ่าน เป็นเชื้อเพลิงมักจะเกิดปัญหามลพิษมากกว่าการใช้น้ำมันหรือก๊าซ เนื่องจากจะควบคุมปริมาณ เชื้อเพลิง อากาศ และอุณหภูมิในการเผาไหม้ให้เหมาะสมได้ค่อนข้างยาก ทำให้เกิดการเผาไหม้ ที่ไม่สมบูรณ์ และเกิดปัญหามลพิษทางอากาศได้³⁷ มลพิษทางอากาศหากปล่อยให้มีปริมาณ มากจะเป็นอันตรายต่อมนุษย์ สัตว์ และพืช จึงเห็นได้ว่าการเผาศพในปัจจุบันใช้เชื้อเพลิงใน ปริมาณมากและปล่อยมลพิษสู่สิ่งแวดล้อมด้วย³⁸

³⁴ ขนนาด ชาติพิชิต, “ความสัมพันธ์ระหว่างการสัมผัสควันจากการเผาศพกับอาการโรคระบบทางเดินหายใจของ ประชาชนรอบสุสานหายยา จังหวัดเชียงใหม่,” (การค้นคว้าแบบอิสระปริญญาโทบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554), 9-10.

³⁵ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, “ภาพปกกิจแบบลดมลพิษ เป็นมิตรกับโลก,”.

³⁶ POST TODAY, “เผยมาตรฐานเตาเผาศพ4.0 เพิ่มประสิทธิภาพคุมมลพิษ เหมาะกับวัดในเมือง,” 2562, https://www.posttoday.com/politics/575731?fbclid=IwAR03GR4zsENp30Mb4n9FIVwN_D7ekgovgQ67KfH-hYdmVA-GgonKu0Ng4A.., สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2566.

³⁷ เชิดชาย นันทบุตร, “เตาเผาศพกับมลพิษทางอากาศ,” 2565 , <http://www.reo14.mnre.go.th/attachment/iu/download.php?WP=qUlcKt2pQMgZKqCGWOghJstqTgcWatmpQuqZap5GQAqG2rDqYyc4Uux..>, สืบค้นเมื่อ 24 มกราคม 2566.

³⁸ ขนนาด ชาติพิชิต, ความสัมพันธ์ระหว่างการสัมผัสควันจากการเผาศพกับอาการโรคระบบทางเดินหายใจของ ประชาชนรอบสุสานหายยา จังหวัดเชียงใหม่, 10.

2.1.2 รูปแบบการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

1) การฝังศพ

การไม่ใช้โลงศพที่มีการประดับตกแต่ง หรือการไม่ใช้โลงศพเลย กล่าวคือ โลงศพทั่วไปที่ใช้ในปัจจุบันนั้น ผลิตจากไม้ บ้างก็มีการเคลือบเงาด้วย จากนั้นก็จะประดับตกแต่ง จึงไม่สามารถย่อยสลายได้โดยง่าย หากต้องการใช้โลงศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้เลือกโลงศพไม้ธรรมดาที่ปราศจากการตกแต่ง หรือโลงศพที่ทำจากวัสดุธรรมชาติอื่น ๆ เช่น ไม้ไผ่ หญ้าทะเล ใบตอง หรือแม้แต่กิ่งไม้จากต้นหลิว เพราะโลงศพแบบรักษโลงนั้น หากฝังดินจะสามารถย่อยสลายได้สมบูรณ์กว่า นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาโลงศพจากเส้นใยของเห็ด (Mushroom mycelium) ซึ่งเห็ด รา และแบคทีเรีย ทำหน้าที่เป็นผู้ย่อยสลายในธรรมชาติ ดังนั้นเส้นใยของเห็ดที่นำมาทำโลงศพจะช่วยย่อยสลายร่างของผู้เสียชีวิตให้กลายเป็นธาตุอาหารกลับคืนสู่พื้นดินอย่างสมบูรณ์ โลงศพมีชีวิตจากเส้นใยเห็ดต้องใช้เวลา 1 สัปดาห์ในการเพาะเส้นใยให้เจริญเติบโตเป็นโลงศพ และเมื่อนำร่างของผู้เสียชีวิตบรรจุลงไป จะใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี ในการย่อยสลาย ซึ่งรวดเร็วกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับกรย่อยสลายร่างของผู้เสียชีวิตในโลงแบบปกติซึ่งต้องใช้เวลาในการย่อยสลายมากกว่า 10 ปี ปัจจุบันโลงศพมีชีวิตจากเส้นใยเห็ดได้รับการพัฒนาจนสามารถนำมาใช้ประกอบพิธีศพได้จริง ทั้งยังได้รับการรับรองว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมด้วยมาตรฐานที่ทั่วโลกให้การยอมรับ³⁹

การฝังแบบแนวตั้ง (Upright or Vertical Burials) กล่าวคือ ในออสเตรเลียการฝังศพแนวตั้งกำลังถูกนำมาใช้เป็นแนวทางสีเขียวสำหรับการฝังศพแบบดั้งเดิม โดยศพจะถูกห่อด้วยผ้าห่อศพที่ย่อยสลายได้ทางชีวภาพ และฝังในหลุมทรงกระบอก ในลักษณะที่เท้าลงไปก่อนเป็นอันดับแรก วิธีการนี้ช่วยเพิ่มพื้นที่ฝังศพขึ้นเป็นสองเท่าของสุสานทั่วไป ลดพื้นที่โดยรวมที่ใช้ลง ทำให้มีที่ว่างสำหรับการฝังศพในบริเวณใกล้เคียงมากขึ้น และเนื่องจากไม่มีการรักษาสภาพศพด้วยสารเคมีหรือใช้โลงศพราคาแพง จึงเป็นการฝังศพสีเขียวอย่างแท้จริง⁴⁰

การกลับคืนสู่ธรรมชาติ กล่าวคือ เป็นการจัดการศพแบบธรรมชาติในสุสานที่หน้าตาเหมือนป่า หรือที่เรียกว่า Woodland Burial คล้ายกับการฝังศพในยุคเริ่มแรกของมนุษย์ ที่นำร่างของผู้ตายลงหลุมบนผืนดินตามธรรมชาติ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ เป็นการฝังร่างหรือเถาเถาของผู้เสียชีวิตลงในดิน โดยไม่ต้องมีโกศ หินสลักชื่อ หรือโลงศพแบบดั้งเดิมที่ทำจากไม้และเหล็ก ในพื้นที่ป่าสีเขียว ซึ่งหากมองจากภายนอกก็จะไม่ทราบว่าสถานที่แห่งนี้คือสุสาน⁴¹

³⁹ ปวีตา ลิขิตเดชาโรจน์, “นักวิจัยชาวเนเธอร์แลนด์พัฒนา “โลงศพมีชีวิต” สำเร็จแล้ว,” 2565, <https://www.nsm.or.th/nsm/th/node/14501?fbclid=IwAR33Uu3gqDR5Tsz4wHuHwYWSVLtptwW3sqmK4j9OZBITH-9JvfKhSeMdJ4>, สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2566.

⁴⁰ Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, 36-37.

⁴¹ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 100. และ เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,” 2560, <https://www.the101.world/green-burial/>, สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2566.

Woodland Burial แตกต่างจากการฝังในสุสานแบบดั้งเดิมด้วยวิธีการสำคัญบางประการ เช่น บุคคลที่เสียชีวิตที่ถูกฝังไม่ได้ต้องศพ เพราะน้ำยาต้องศพมีฟอร์มาลดีไฮด์และสารเคมีรุนแรงอื่น ๆ ที่สามารถซึมลงสู่หน้าใต้ดินได้ นอกจากนี้ยังอาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพของผู้ที่ต้องสัมผัสสารดังกล่าวทางการหายใจเป็นประจำในระยะยาวได้⁴² และจะใช้โลงศพหรือผ้าห่อศพที่เป็นวัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายได้ซึ่งเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มักจะไม่มีศิลาฤกษ์บอกชื่อ แต่อาจมีการปลูกต้นไม้เพื่อทดแทนเครื่องหมายหลุมฝังศพแบบดั้งเดิม⁴³ บางที่จะบอกพิกัดจีพีเอส เพื่อความสะดวกในการกลับมาแสดงความเคารพ เป็นต้น⁴⁴

การเปลี่ยนร่างกายเป็นเมล็ดพันธุ์ (Capsula Mundi) กล่าวคือ เป็นโลงศพทรงแคปซูลรูปไข่ทำมาจากพลาสติกที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ สามารถบรรจุได้ทั้งร่างของผู้ตาย⁴⁵ โดยวิธีการคือ ผู้ตายจะถูกจัดไว้ในท่าทารกในครรภ์ และนำไปฝัง โดยมีต้นไม้ที่ปลูกไว้ด้านบน เมื่อเวลาผ่านไป สิ่งนี้จะสร้างป่าฝังศพแทนที่จะเป็นสุสานฝังศพ Capsula Mundi ทำจากวัสดุชีวภาพที่ย่อยสลายได้ โลงศพชีวภาพทรงไข่ของ Capsula Mundi ื่อต่อการไหลเวียนของออกซิเจน เพราะแปงที่อยู่ในพลาสติกชีวภาพ จะช่วยเพิ่มคาร์บอน เพื่อไปสร้างสมดุลในระบบย่อยสลายให้ในโตรเจนทำงานได้อย่างเต็มที่ ร่างที่ย่อยสลายใต้ต้นไม้ในสภาวะที่เหมาะสม จะช่วยให้เราได้อากาศที่บริสุทธิ์เพิ่มขึ้น⁴⁶ ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ในระหว่างการวิจัย ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้จริง⁴⁷ อย่างไรก็ตามมีการทำ Capsula Mundi ฉบับย่อส่วน ในรูปแบบของ ‘โกศ’ จำหน่ายอย่างเป็นทางการแล้ว ซึ่งโกศ Capsula Mundi นั้นถูกกฎหมาย ใช้ได้จริง และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 100%⁴⁸ และนอกจากนี้ยังมีโกศที่ย่อยสลายทางชีวภาพรูปแบบใหม่ที่ชื่อว่า “Bios Urn” ซึ่งถูกออกแบบด้วยแนวคิดที่ว่า ถ้ากระดูกที่เหลือจากการเผาศพซึ่งได้บรรจุในโกศจะเป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ต่อไป ตัวโกศมีขนาด 16x16x32 ซม. น้ำหนัก 0.85 กก. ทำจากวัสดุที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ ภายในโกศจะบรรจุเจ้าอัฐิ ด้านบนของโกศจะใส่เมล็ดพันธุ์พืช แร่ธาตุ และสารที่ช่วยในการเจริญเติบโตของต้นไม้ เมื่อฝังโกศลงในดินโกศจะย่อยสลายกลายเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อดิน และต้นไม้ก็จะเจริญเติบโตขึ้นมา⁴⁹

⁴² กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 110.

⁴³ Beyond, “What Is A Woodland Burial?,” <https://beyond.life/help-centre/arranging-a-funeral/what-is-a-woodland-burial/?fbclid=IwAR2AGiyTUPBIQDc6oXmg4e1n1eMPoJXwQk0NzkhNjQ7-DOj1BzZ8ilYALE>, สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2566.

⁴⁴ เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,”.

⁴⁵ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 101.

⁴⁶ common team, “‘Capsula Mundi’ โลงศพรักษ์โลก ที่จะทำให้เราเกิดใหม่เป็นต้นไม้,”.

⁴⁷ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 101.

⁴⁸ common team, “‘Capsula Mundi’ โลงศพรักษ์โลก ที่จะทำให้เราเกิดใหม่เป็นต้นไม้,”.

⁴⁹ MGR Online, “ลืมนโลงศพไปได้เลย ฝังศพ Go Green หนึ่งชีวิตจากไป หนึ่งชีวิตใหม่เกิดมา,” 2560, <https://mgronline.com/dhamma/detail/9600000033679>, สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2566.

การแปลงสภาพให้เป็นปุ๋ย (Human composting) เป็นการปล่อยให้ร่างผู้เสียชีวิตย่อยสลายไปเองตามธรรมชาติ⁵⁰ ซึ่งวิธีการคร่าว ๆ คือ วางศพไว้ในโรงที่ทำจากเหล็กแล้วกลบร่างด้วยเศษไม้ หญ้า ต้นอัลฟัลฟา ฟาง ที่สับเป็นชิ้นเล็กๆ พร้อมกับควบคุมปัจจัยอื่นสำหรับการย่อยสลาย ทั้งความชื้น ก๊าซออกซิเจน ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ และก๊าซไนโตรเจน สำหรับชิ้นส่วนของอุปกรณ์ที่ฝังอยู่ในร่างกาย เช่น สะโพกเทียม เครื่องควบคุมจังหวะการเต้นของหัวใจ จะถูกคัดออกไป⁵¹ โดยกระบวนการนี้ใช้เวลาประมาณ 6-8 สัปดาห์ก็จะเสร็จสิ้น ญาติสามารถมารับดินปุ๋ยเหล่านี้กลับบ้านไปใช้ปลูกต้นไม้และทำสวนได้⁵² การจัดการศพด้วยวิธี Human Composting ถูกกฎหมายในหลายๆ พื้นที่ของสหรัฐอเมริกา วิธีการนี้ตามกฎหมายของมลรัฐวอชิงตันใช้คำว่า “natural organic reduction” คือการลดปริมาณสารอินทรีย์ตามธรรมชาติ⁵³ อย่างไรก็ตามร่างผู้ตายจะต้องถูกส่งไปยัง “องค์กรสุสาน” ที่ได้รับการรับรองจากทางการว่าเป็นสถานที่ในการจัดทำ Human Composting ดังนั้นการจัดการศพมนุษย์ให้กลายเป็นปุ๋ย จะทดแทนการเผาศพหรือฝังศพ เพื่อลดการปลดปล่อยคาร์บอนและต่อปฏิกิริยาด้านความยั่งยืนได้มากกว่า⁵⁴ จากการศึกษาบทความเรื่องการจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ของกัลยา เกียรติถาวรชัย ได้วิเคราะห์ไว้ว่า หากในอนาคตประเทศไทยมีการนำนวัตกรรมลดปริมาณสารอินทรีย์ตามธรรมชาติ (natural organic reduction) มาใช้ วิธีการดังกล่าวควรเป็นทางเลือกสำหรับคนที่ต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเสนอว่ารูปแบบของกฎหมาย อาจทำได้ด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถานฯ เพื่อให้สิทธิแก่เอกชนในการประกอบธุรกิจการจัดการร่างผู้วายชนม์โดยการแปลงสภาพให้เป็นปุ๋ย โดยเพิ่มบทบัญญัติใหม่เพื่อรองรับกระบวนการ natural organic reduction พร้อมทั้งบทบัญญัติที่เป็นกลไกไม่ให้มีการนำกระบวนการดังกล่าวไปใช้ในทางการก่อกองศพอย่างใดก็ตามการจัดการร่างผู้วายชนม์เช่นนี้กระทบถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมจึงควรมีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนก่อน⁵⁵

2) การเผาศพ

กระบวนการอัลคาไลน์ หรือการฌาปนกิจด้วยน้ำ (Alkaline Hydrolysis) กล่าวคือ การทำให้ร่างกายย่อยสลายเป็นของเหลวด้วยกระบวนการอัลคาไลน์ (Alkaline Hydrolysis) ผ่านเครื่องรีโซมิเตอร์ (Resomator) โดยใช้สารอัลคาไลน์ ความร้อน 152 องศาเซลเซียส และความดัน ทำให้ร่างย่อยสลายกลายเป็นของเหลวภายใน 3 ชั่วโมง เหลือเพียงฟัน กระดูก และ

⁵⁰ วรณรัตน์ คัทมาตย์, “รู้จัก Human Composting ธุรกิจจัดการ ‘ศพมนุษย์’ ให้เป็นปุ๋ย ตอบโจทย์ยั่งยืน,”

⁵¹ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 104.

⁵² วรณรัตน์ คัทมาตย์, “รู้จัก Human Composting ธุรกิจจัดการ ‘ศพมนุษย์’ ให้เป็นปุ๋ย ตอบโจทย์ยั่งยืน,”

⁵³ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 103.

⁵⁴ วรณรัตน์ คัทมาตย์, “รู้จัก Human Composting ธุรกิจจัดการ ‘ศพมนุษย์’ ให้เป็นปุ๋ย ตอบโจทย์ยั่งยืน,”

⁵⁵ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 114-115.

วัสดุแปลกปลอม เช่น สะโปกเทียม ซึ่งจะถูกล้างและแยก ส่วนของเหลวที่ลงสู่ระบบบำบัดน้ำเสีย⁵⁶ กระบวนการอัลคาไลน์ หรือการฉาปนิกด้วยน้ำ จะไม่ปล่อยอนุภาคที่เป็นพิษต่อสภาพอากาศ สิ้นเปลืองพลังงานน้อยกว่าการเผาศพ ลดการใช้ไม้ที่นำมาทำโลงศพ อีกทั้งยังช่วยประหยัดพื้นที่ก่อสร้างสุสาน กระบวนการอัลคาไลน์ หรือการฉาปนิกด้วยน้ำ ได้รับการอนุญาตให้เป็นอีกวิธีการในการจัดการศพของผู้เสียชีวิตในกฎหมายต่างประเทศ เช่น ในมลรัฐวอชิงตัน กล่าวคือ Alkaline Hydrolysis ในกฎหมายของมลรัฐวอชิงตัน เป็นการสลายของศพมนุษย์ให้เหลือเพียงเถ้ากระดูก ในสถานที่และวิธีการที่ได้รับอนุญาตโดยการใช้ความร้อน แรงดัน น้ำ และสารเคมี⁵⁷ สถานที่ที่จะประกอบกรดังกล่าวต้องได้รับอนุญาตจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลใช้บังคับในมลรัฐวอชิงตันเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 2020 โดยองค์การอนามัยโลก ประกาศแล้วว่าการฉาปนิกน้ำไม่มีอันตรายต่อการสาธารณสุข⁵⁸

2.2 สภาพปัญหาของกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดการศพที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

2.2.1 ปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร

พระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 มาตรา 11 วางหลักว่า ให้กรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาลหรือเมืองพัทยา มีอำนาจออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ข้อบัญญัติจังหวัด เทศบัญญัติ ข้อบังคับสุขาภิบาลหรือข้อบัญญัติเมืองพัทยา แล้วแต่กรณี เพื่อกำหนดรายละเอียดที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ ในเรื่องดังต่อไปนี้ (4) วิธีเก็บ ฝัง เผา ขุด หรือย้ายศพ ตลอดจนการใช้หรือการรักษาพยาบาลและเครื่องใช้ในกรณีนี้ให้ต้องด้วยสุขลักษณะ ซึ่งหมายความว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถออกข้อบัญญัติเพิ่มเติม เพื่อกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการฝังศพได้

1) ปัญหาของข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับวิธีการฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร ตัวอย่าง

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546 ข้อ 11 กำหนดว่า ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติตามการฝังศพ ดังนี้ (1) ที่ฝังศพอยู่ห่างจากแนวเขตสถานที่สำหรับฝังศพไม่น้อยกว่าสี่เมตร (2) หลุมฝังศพแต่ละหลุมอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่าห้าสิบเซนติเมตร (4) ห้ามฝังศพเกินกว่าหลุมละหนึ่งศพ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากเจ้าของศพทั้งสองฝ่าย

เทศบัญญัติเทศบาลเมืองรังสิต เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2552 ข้อ 11 กำหนดว่า ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและ

⁵⁶ ภัสสนวี ศรีสุวรรณ, “ทำศพแบบคนรักโลก ทำให้เป็นของเหลว,”

⁵⁷ ENGROSSED SUBSTITUTE SENATE BILL 5001, SECTION 3.

⁵⁸ GRID by PEA, “พิธีศพ Eco ด้วยการใช้สลายร่าง,” 2564, <https://www.gridmag.co/alkaline-hydrolysis/?fbclid=IwAR3ehG7Fyrbz3X94AF1mWfsfirupx6tBUta4WlrxPcG322iiZYJjVovYoR4>, สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566.

ฌาปนสถานต้องปฏิบัติการฝังศพ ดังนี้ (1) ที่ฝังศพอยู่ห่างจากแนวเขตสถานที่สำหรับฝังศพไม่น้อยกว่าสี่เมตร (2) หลุมฝังศพแต่ละหลุมอยู่ห่างกันไม่น้อยกว่าห้าสิบเซนติเมตร (4) ห้ามฝังศพเกินกว่าหลุมละหนึ่งศพ เว้นแต่จะได้รับความยินยอมจากเจ้าของศพทั้งสองฝ่าย

จากข้อบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่า วิธีการฝังศพตามข้อบัญญัติท้องถิ่นจะต้องใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง⁵⁹ เพราะวิธีการฝังศพแต่ละศพ หลุมฝังศพแต่ละหลุมต้องอยู่ห่างกัน การฝังศพโดยหลักฝังได้หลุมละแค่หนึ่งศพ และการฝังศพมักฝังศพแบบแนวนอน ถึงแม้ข้อบัญญัติจะไม่ได้มีบทบังคับว่าการฝังศพจะต้องฝังในแนวนอน แต่อย่างไรก็ตามเท่าที่สืบค้นข้อมูลยังไม่พบการฝังศพแบบแนวตั้งในประเทศไทย และการใช้ที่ดินเพื่อการฝังศพอันเป็นการถาวรเป็นการใช้ที่ดินที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งในความเป็นจริงที่ดินสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น ๆ ได้มากกว่าการใช้เป็นที่ฝังร่างของผู้วายชนม์เพียงอย่างเดียว เช่น การนำที่ดินไปปลูกป่าที่ทำให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ การนำที่ดินไปใช้สร้างที่อยู่อาศัย หรือการนำที่ดินไปใช้ในเชิงพาณิชย์⁶⁰ มีการคาดการณ์ว่าในอนาคตจำนวนประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทยจะเพิ่มสูงขึ้น ผู้สูงอายุเมื่อหมดอายุขัยก็ต้องตาย ดังนั้นเมื่อมีจำนวนผู้สูงอายุมากขึ้น ก็ต้องมีคนตายมากขึ้นนั่นเอง⁶¹ ในอนาคตอาจต้องมีการขยายพื้นที่เพื่อจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานสำหรับการฝังศพเป็นการถาวรมากขึ้น การขยายพื้นที่เพื่อการฝังศพดังกล่าวอาจจะไปกระทบต่อความต้องการของประชากรในการใช้ที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพในอนาคตได้

หากจะใช้ที่ดินส่วนตัวเพื่อการฝังศพเป็นการถาวร เพื่อลดการขยายพื้นที่ในการจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานสาธารณะหรือสุสานและฌาปนสถานเอกชนสำหรับฝังศพเป็นการถาวร เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 มาตรา 10 วางหลักว่า “ห้ามมิให้ผู้ใดเก็บ ฝัง หรือเผาศพในสถานที่อื่นนอกจากในสุสานและฌาปนสถานสาธารณะหรือสุสานและฌาปนสถานเอกชน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น” ซึ่งหมายความว่าโดยหลักการฝังศพเป็นการถาวร ต้องฝังในสุสานและฌาปนสถานสาธารณะหรือสุสานและฌาปนสถานเอกชน ห้ามทำการฝังศพไว้ที่อื่น แม้พื้นที่นั้นจะเป็นที่ดินของตนเองก็ตาม เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่น ดังนั้นการจะฝังศพในที่ดินของตนเองได้ต้องขออนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นก่อน หากฝ่าฝืนจะได้รับโทษตามกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติดังกล่าวนี้ไม่อาจใช้เป็นข้ออ้างให้ไม่ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายแพ่งและ

⁵⁹ Carlton Basmajian and Christopher Coutts, Planning for the disposal of the dead, 10. และ เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,”.

⁶⁰ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 110.

⁶¹ ปราโมทย์ ประสาทกุล, “คนไทยมีลูกกันน้อยลง แต่จะตายกันมากขึ้น,” สุทธิปริทัศน์ วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยสุรนารีฉบับพิเศษ, 19, ฉ.57 (มกราคม-เมษายน 2548):13, <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/DPUthiparathatJournal/article/view/245830/167141>, สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2566.

พาณิชย์ มาตรา 1337 ได้⁶² เพราะบทบัญญัติดังกล่าวไม่ได้ระบุว่าหากได้รับอนุญาตแล้วจะไม่ต้องรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1337 หากการฝังศพนั้นไปกระทบกระเทือนสิทธิของบุคคลอื่น ก็อาจถูกฟ้องให้รื้อถอนสุสานได้⁶³ แม้จะได้รับอนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นแล้วก็ตาม⁶⁴

2) ปัญหาของข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้โลงศพเพื่อฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร ตัวอย่าง

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่องสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546 ข้อ 11 กำหนดว่า ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถาน ต้องปฏิบัติตามการฝังศพ ดังนี้ (3) ฝังหีบศพ หรือสิ่งที่บรรจุหรือห่อศพ อยู่ต่ำกว่าระดับพื้นดินไม่น้อยกว่าหนึ่งเมตร

เทศบัญญัติเทศบาลเมืองรังสิต เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2552 ข้อ 11 กำหนดว่า ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติตามการฝังศพ ดังนี้ (3) ฝังหีบศพ หรือสิ่งที่บรรจุหรือห่อศพ อยู่ต่ำกว่าระดับพื้นดินไม่น้อยกว่าหนึ่งเมตร

หากพิจารณาข้อบัญญัติดังกล่าวจะพบว่า สำหรับวิธีการฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร ข้อบัญญัติท้องถิ่นยังเปิดช่องให้การฝังศพสามารถฝังหีบศพหรือโลงศพลงไปด้วยได้ โดยทั่วไปการฝังศพก็จะมีบรรจุศพในโลงศพซึ่งผลิตจากไม้ เป็นการใช้ไม้ที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อเทียบกับการนำไม้ไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น⁶⁵ นอกจากนี้โลงศพที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่สามารถย่อยสลายได้ง่าย โลงศพสมัยใหม่มีการประดับด้วยโลหะ มีอวัยวะและเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้⁶⁶

แม้ข้อบัญญัติดังกล่าวไม่ได้มีบทบังคับว่าการฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวรจะต้องใช้หีบศพหรือโลงศพ ทั้งนี้สามารถเลือกใช้สิ่งอื่นบรรจุหรือห่อศพ เพื่อฝังศพที่นอกเหนือไปจากการใช้โลงศพได้ แต่คนส่วนใหญ่ยังขาดทางเลือกและขาดแรงจูงใจในการใช้โลงศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และยังคงเลือกใช้โลงศพที่ทำจากไม้ในการบรรจุศพ ด้วยเพราะความเชื่อ ความสะดวก ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และราคาราคาอันเอง

⁶² ภัทราวรรณ รัตนเกษตร และนภนันท ศุภศิริพงษ์ชัย, *กฎหมายทรัพย์สิน*, (กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2565), 197.

⁶³ ไทยรัฐ ออนไลน์, “ฝังศพในที่ดินของตัวเอง อาจถูกฟ้องร้องได้,” 2560,
<https://www.thairath.co.th/news/local/1111849>, สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2566.

⁶⁴ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1581/2538.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน.

⁶⁶ Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, 17.

The CONVERSATION, “Coffin? Casket? Cremation? How to make your death more environmentally friendly,”.

2.2.2 ปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการเผาศพ

พระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 มาตรา 11 วางหลักว่า ให้กรุงเทพมหานคร องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล สุขาภิบาลหรือเมืองพัทยา มีอำนาจออกข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร ข้อบัญญัติจังหวัด เทศบัญญัติ ข้อบังคับสุขาภิบาลหรือข้อบัญญัติเมืองพัทยา แล้วแต่กรณี เพื่อกำหนดรายละเอียดที่ไม่ขัดหรือแย้งกับกฎกระทรวงที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้ ในเรื่องดังต่อไปนี้ (4) วิธีเก็บ ผึ่ง เผา ชุด หรือย้ายศพ ตลอดจนการใช้หรือการรักษาพยาบาลและเครื่องใช้ในการนี้ให้ต้องด้วยสุขลักษณะ ซึ่งหมายความว่าองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นสามารถออกข้อบัญญัติเพิ่มเติม เพื่อกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการเผาศพได้

1) ปัญหาของข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะเฉพาะของเตาเผาศพ ตัวอย่าง

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546 ข้อ 13 กำหนดว่า การเผาศพ ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติ ดังนี้ (1) ใช้เตาเผาศพตามข้อ 8 (1) กล่าวคือ ต้องใช้เตาเผาศพที่มีคุณสมบัติกำจัดกลิ่น ควัน และสิ่งปฏิญูจากจากการเผาศพตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกำหนด

เทศบัญญัติเทศบาลเมืองรังสิต เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2552 ข้อ 13 กำหนดว่า การเผาศพ ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติ ดังนี้ (1) ใช้เตาเผาศพตามข้อ 8 (1) กล่าวคือ ต้องใช้เตาเผาศพที่มีคุณสมบัติในการกำจัดกลิ่น และเขม่าควันจากการเผาศพ โดยสามารถบำบัดอากาศเสียได้ตามมาตรฐานค่าความทึบแสงของเขม่าควันจากปล่องเตาเผาศพ ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากเตาเผาศพเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่ต้องถูกควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม⁶⁷ จึงมีการห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองเตาเผาศพปล่อยทิ้งอากาศเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม เว้นแต่จะได้ทำการควบคุมให้เป็นไปตามมาตรฐานค่าความทึบแสงของเขม่าควันจากปล่องเตาเผาศพที่กำหนดไว้ในประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดมาตรฐานค่าความทึบแสงของเขม่าควันจากปล่องเตาเผาศพ พ.ศ. 2565 เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าข้อบัญญัติท้องถิ่นบางแห่งได้ระบุเงื่อนไขการเผาศพว่า การเผาศพต้องใช้เตาเผาที่มีคุณสมบัติเพื่อควบคุมมลพิษจากการเผาศพให้เป็นไปตามมาตรฐาน แต่อย่างไรก็ตามข้อบัญญัติท้องถิ่นไม่ได้ระบุไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าลักษณะเฉพาะของเตาเผาศพต้องเป็นเตาเผาแบบชนิดที่ห้องเผา ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางวิชาการและแนวทางปฏิบัติสำหรับ

⁶⁷ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดให้เตาเผาศพเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะต้องถูกควบคุมการปล่อยทิ้งอากาศเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2565, ข้อ 3.

เตาเผาศพที่กรมควบคุมมลพิษ ในฐานะหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการควบคุมปัญหาหมอกพิษจากเตาเผาศพที่กำหนดว่าลักษณะเฉพาะของเตาเผาศพควรมีห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา โดยห้องแรกเป็นห้องเผาศพ และห้องที่สองหรือห้องสุดท้ายเป็นห้องเผากลิ่น ก๊าซและควัน⁶⁸ ดังนั้นข้อบัญญัติท้องถิ่นต่าง ๆ ควรระบุให้ชัดเจนในกฎหมายว่าการเผาศพต้องใช้เตาเผาศพที่มีห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา เพราะการใช้เตาเผาศพในประเทศไทยโดยเฉพาะวัดในเขตชนบทยังใช้เตาเผาศพแบบ 1.0 หรือ 2.0 อยู่ โดยทั้งสองแบบมีระบบ 1 ห้องเผา⁶⁹ การใช้เตาเผาศพชนิด 1 ห้องเผาจึงยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอในการควบคุมการเกิดมลพิษทางอากาศให้เป็นไปตามมาตรฐานได้อย่างเต็มที่

2) ปัญหาของข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการควบคุมปัจจัยเสริมที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศจากการเผาศพ ตัวอย่าง

ข้อบัญญัติกรุงเทพมหานคร เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2546 ข้อ 13 กำหนดว่า การเผาศพ ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติ ดังนี้ (1) ใช้เตาเผาศพตามข้อ 8 (1) กล่าวคือ ต้องใช้เตาเผาศพที่มีคุณสมบัติกำจัดกลิ่น ควัน และสิ่งปนเปื้อนจากการเผาศพตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครกำหนด (2) รักษาเตาเผาศพ อุปกรณ์ใช้งาน บริเวณสถานที่เผาศพให้มีความสะอาดอยู่เสมอ กระจกและเก้าอี้ที่เหลือนอกจากการเผาศพต้องจัดการเก็บหรือกำจัดให้ถูกสุขลักษณะ

เทศบัญญัติเทศบาลเมืองรังสิต เรื่อง สุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2552 ข้อ 13 กำหนดว่า การเผาศพ ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติ ดังนี้ (1) ใช้เตาเผาศพตามข้อ 8 (1) กล่าวคือ ต้องใช้เตาเผาศพที่มีคุณสมบัติในการกำจัดกลิ่น และเขม่าควันจากการเผาศพ โดยสามารถบำบัดอากาศเสียได้ตามมาตรฐานค่าความทึบแสงของเขม่าควันจากปล่องเตาเผาศพ ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2) รักษาเตาเผาศพ อุปกรณ์ใช้งาน บริเวณสถานที่เผาศพให้มีความสะอาดอยู่เสมอ กระจกและเก้าอี้ที่เหลือนอกจากการเผาศพต้องจัดการเก็บหรือกำจัดให้ถูกสุขลักษณะ

จากการศึกษาพบว่า การเกิดมลพิษทางอากาศจากเตาเผาศพ มีหลายสาเหตุ หนึ่งในสาเหตุ คือ โลงศพ วัสดุและสิ่งของที่ใส่รวมลงไปในเตาเผา⁷⁰ ซึ่งวัสดุสิ่งของที่ใส่รวมลงไปในเตาเผาศพ เป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้มีโอกาสเกิดมลพิษทางอากาศจากการเผาศพมากขึ้น⁷¹ ไม่ว่าจะเป็นพวงหรีด โคม พลาสติกที่ไม่จำเป็น กระดาษเงิน กระดาษทอง วัสดุตกแต่งโลงศพต่างๆ

⁶⁸ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, *มาตรฐานสุสานและฌาปนสถาน*, 23-24.

⁶⁹ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, *“ฌาปนกิจแบบลดมลพิษ เป็นมิตรกับโลก”*.

⁷⁰ เชิดชาย นันทบุตร, *“เตาเผาศพกับมลพิษทางอากาศ”*.

⁷¹ กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, *มาตรฐานสุสานและฌาปนสถาน*. 14.

เช่น เทพนม การเผาศพตามประเพณีในปัจจุบันส่วนใหญ่มักจะบรรจุศพในโลงศพ แล้วเผาไปพร้อมกันด้วย นอกจากนี้ยังมีวัสดุและสิ่งของต่าง ๆ ใส่รวมลงไปด้วยในการเผาศพ⁷² จากข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับวิธีการเผาศพดังกล่าว ไม่ได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคัดแยกวัสดุที่ไม่ควรเผาออกก่อนการเผาศพ และไม่ได้มีข้อห้ามหรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการใส่สิ่งของรวมลงไปด้วยในการเผาศพ ทั้ง ๆ ที่การคัดแยกวัสดุ สิ่งของ เครื่องใช้ของศพออกก่อนทำการเผาศพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัสดุที่มีการทาสีและเป้นพลาสติก จะเป็นการช่วยลดมลพิษจากเตาเผาศพได้ส่วนหนึ่งตามข้อเสนอแนะในการลดมลพิษทางอากาศจากการเผาศพ โดยกรมควบคุมมลพิษ⁷³

3. สรุป และข้อเสนอแนะ

สำหรับแนวทางการแก้ไขหรือเพิ่มกฎหมายไทยเพื่อส่งเสริมการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ให้ข้อสรุปและข้อเสนอแนะดังนี้

3.1 แนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร

1) แนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับวิธีการฝังศพไว้ในดินอันเป็นการถาวร วิธีการฝังศพตามข้อบัญญัติท้องถิ่นจะต้องใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง⁷⁴ และการใช้ที่ดินเพื่อการฝังศพอันเป็นการถาวรเป็นการใช้ที่ดินที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุด⁷⁵ ในอนาคตอาจต้องมีการขยายพื้นที่เพื่อจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานสำหรับการฝังศพเป็นการถาวรมากขึ้น การแก้ไขปัญหาที่ประเทศออสเตรเลียใช้ คือ การฝังศพแนวตั้ง โดยศพจะถูกห่อด้วยผ้าห่อศพที่ย่อยสลายได้ทางชีวภาพ และฝังในหลุมทรงกระบอก ในลักษณะที่ต่ำลงไปก่อน วิธีการนี้ช่วยเพิ่มพื้นที่ฝังศพขึ้นเป็นสองเท่าของสุสานทั่วไป⁷⁶ ลดพื้นที่โดยรวมที่ใช้ลง ทำให้มีที่ว่างสำหรับการฝังศพในบริเวณใกล้เคียงมากขึ้น เพื่อการแก้ไขปัญหาควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายดังนี้

กำหนดเป็นเงื่อนไขเพิ่มเติมสำหรับผู้ที่จะประสงค์จะจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานให้ดำเนินการยื่นเอกสารที่แสดงถึงการวางมาตรการในการใช้ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเพื่อการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น กำหนดไว้ในกฎกระทรวง พ.ศ. 2543 ออกตามความในพระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. 2528 ข้อ 1 “ผู้ใดประสงค์จะจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานสาธารณะหรือสุสานและฌาปนสถานเอกชนให้ยื่นคำขอรับใบอนุญาตต่อเจ้า

⁷² BBC NEWS ไทย, “วัดปรับตัวอย่างไรเมื่อต้องคุมมลพิษจากเตาเผาศพ,” 2565, <https://bbc.in/41YEGPC>, สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566.

⁷³ กรมควบคุมมลพิษ, “หลักเกณฑ์การยกระดับมาตรฐานเตาเผาศพ,”

⁷⁴ Carlton Basmajian and Christopher Coutts, Planning for the disposal of the dead, 10. และ เทพพิทักษ์ มณีพงษ์, “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก,”

⁷⁵ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 110.

⁷⁶ Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, 36-37.

พนักงานท้องถิ่นแห่งท้องที่ที่จะจัดตั้งสุสานและฌาปนสถานนั้นตามแบบ สม. 1 ท้ายกฎกระทรวงนี้ พร้อมด้วยเอกสารและหลักฐาน ดังต่อไปนี้ (ใหม่) มาตราการในการใช้ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเพื่อการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม”

กำหนดรายละเอียดเพิ่มเติมในข้อบัญญัติท้องถิ่น เกี่ยวกับวิธีการฝังศพเพื่อเป็นทางเลือกให้แก่ผู้ที่ต้องการฝังศพในแนวตั้ง อย่างไรก็ตามก็ต้องมีการเปิดทางเลือกให้แก่ผู้ที่ต้องการฝังศพในแนวนอนเช่นเดิมด้วย เพื่อไม่ให้กระทบต่อวัฒนธรรมและประเพณีของประชาชนบางส่วน เช่น “ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติตามวิธีการฝังศพ ดังนี้ (ใหม่) แจกแก่เจ้าของศพว่าการฝังศพสามารถดำเนินการได้ 2 ลักษณะ แบบแรกคือการฝังในแนวนอน หรือ แบบที่สองการฝังในแนวตั้ง” การแก้ไขเพิ่มเติมไว้ในข้อบัญญัติท้องถิ่นดังกล่าวจำเป็นต้องเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพราะวิธีการดังกล่าวอาจกระทบถึงความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคมได้

2) แนวทางการแก้ไขปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการใช้โลงศพเพื่อฝังศพไว้ในดิน อันเป็นการถาวร

ข้อบัญญัติท้องถิ่นยังเปิดช่องให้การฝังศพสามารถฝังโลงศพลงไปด้วยได้ โดยทั่วไปการฝังศพก็จะมีกรบรรจุศพในโลงศพซึ่งผลิตจากไม้ เป็นการใช้ไม้ที่ยังไม่เกิดประโยชน์สูงสุดเมื่อเทียบกับการนำไม้ไปใช้ประโยชน์ในด้านอื่น⁷⁷ นอกจากนี้โลงศพที่ใช้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ไม่สามารถย่อยสลายได้ง่าย โลงศพสมัยใหม่มีการประดับด้วยโลหะ มือจับ และเครื่องตกแต่งต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวได้⁷⁸ ปัจจุบันคนส่วนใหญ่ยังขาดทางเลือกและขาดแรงจูงใจในการใช้โลงศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยเห็นว่าควรใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

เพื่อสร้างทางเลือกให้แก่ประชาชนในการใช้ผลิตภัณฑ์งานศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ภาครัฐต้องส่งเสริมให้เกิดธุรกิจการผลิตโลงศพเพื่อบรรจุศพ หรือธุรกิจอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมงานศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นในประเทศไทย เช่น ธุรกิจการผลิตโลงศพจากเส้นใยของเห็ด ธุรกิจการผลิตโกศบรรจุอัฐิที่สามารถย่อยสลายได้ การสนับสนุน

⁷⁷ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 110.

⁷⁸ Elizabeth Fournier, *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*, 17.

The CONVERSATION, “Coffin? Casket? Cremation? How to make your death more environmentally friendly,”.

ดังกล่าวอาจทำได้โดยการให้เงินกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ในตลาด⁷⁹ หรือ การให้การค้ำประกันกับสถาบันการเงินโดยรัฐ⁸⁰ เป็นต้น

เพื่อจูงใจให้ผู้บริโภคหันมาบริโภคสินค้าที่เกี่ยวกับงานศพที่ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมน้อยกว่า ภาครัฐอาจกำหนดอัตราภาษีผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกัน⁸¹ ซึ่งจะทำให้สินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมีราคาต่ำกว่าสินค้าที่ก่อมลพิษ เช่น การเก็บภาษีโรงศพที่ทำจากไม้และมีการประดับตกแต่งซึ่งใช้เวลาในการย่อยสลายนานในอัตราที่สูงกว่าโรงศพจากเส้นใยของเห็ด ที่ใช้เวลาในการย่อยสลายเร็วกว่า เป็นต้น

หากในอนาคตวิธีการแปลงสภาพให้เป็นปุ๋ย (Human composting) สามารถกระทำ ได้โดยชอบด้วยกฎหมาย และมีมาตรการป้องกันความปลอดภัยและมาตรการสาธารณสุขอย่าง รัดกุม ภาครัฐควรใช้มาตรการทางภาษีในลักษณะการให้สิทธิประโยชน์เพื่อจูงใจให้ประชาชน หันมาวางแผนการจัดการศพของตนเองล่วงหน้าหรือจัดการศพของผู้ชายขมด้ด้วยวิธีการ ดังกล่าวมากขึ้น เช่น เพิ่มสิทธิประโยชน์ทางภาษีของบุคคลธรรมดาให้สามารถหักลดหย่อนเงิน ที่เป็นค่าใช้จ่ายเพื่อการจัดการศพด้วยวิธีการแปลงสภาพให้เป็นปุ๋ยได้ เป็นต้น

3.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการเผาศพ

1) แนวทางในการแก้ไขปัญหาของกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดลักษณะเฉพาะของ เตาศพศพ

ข้อบัญญัติท้องถิ่นไม่ได้ระบุไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่าลักษณะเฉพาะของเตาศพต้อง เป็นเตาเผาแบบชนิดกี่ห้องเผา ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ทางวิชาการและแนวทางปฏิบัติ สำหรับเตาศพที่กรมควบคุมมลพิษ ในฐานะหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการ สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติในการควบคุมปัญหามลพิษจากเตาศพ ที่กำหนดว่าลักษณะเฉพาะของเตาศพควรมีห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา⁸² ดังนั้นเพื่อการ แก้ไขปัญหาควรกำหนดไว้ในข้อบัญญัติท้องถิ่นเพิ่มเติมว่า “การเผาศพ ผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้ง สุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติ ดังนี้ (ใหม่) การ เผาศพต้องใช้เตาศพ ที่มีห้องเผาอย่างน้อย 2 ห้องเผา โดยห้องแรกเป็นห้องเผาศพ และห้อง ที่สองหรือห้องสุดท้ายเป็นห้องเผากลิ่น ก๊าซและควัน”

⁷⁹ ณัฐรัตน์ รัตนวิบูลย์สม, “มาตรการทางกฎหมายภาษีสรรพสามิต ภาษีเงินได้นิติบุคคลต่อผู้ประกอบการโรงงาน อุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2554), 28.

⁸⁰ กัญจน์ชนก ธรรมวโร, “มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการใช้รถยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559), 66.

⁸¹ Sukhothai Thammathirat Open University, “ประเภทของเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์เพื่อการจัดการ สิ่งแวดล้อม,” 2559, <https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom21/05-02.html?fbclid=IwAR3zj7hMEnKlBZkLOUihhPZ0GELrZwe2HGqNH-tqSEctaw5mekWxLUqeIRI>, สืบค้นเมื่อ

9 มกราคม 2566.

⁸² กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, *มาตรฐานสุสานและฌาปนสถาน*, 23-24.

2) แนวทางในการแก้ไขปัญหของกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมปัจจัยเสริมที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศจากการเผาเศษ

ข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับวิธีการเผาเศษ ไม่ได้มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการคัดแยกวัสดุที่ไม่ควรเผาออกก่อนการเผาเศษ และไม่ได้มีข้อห้ามหรือเงื่อนไขเกี่ยวกับการใส่สิ่งของรวมลงไปด้วยในการเผาเศษ ซึ่งในกฎหมายบางประเทศจะกำหนดเงื่อนไขของการเผาปนกิจไว้ เช่นกฎหมายของรัฐเซาท์แคโรไลนา เรื่อง เงื่อนไขของการเผาปนกิจ ข้อ (ข) ระบุว่า หน่วยงานเผาปนกิจไม่จำเป็นต้องเผาปนกิจศพใดที่พึงรู้ได้ว่า ประกอบไปด้วยเครื่องกระตุ้นหัวใจ หรือวัสดุหรืออวัยวะเทียม ที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อบุคคลซึ่งทำการเผาปนกิจ หรือต่อสิ่งแวดล้อม⁸³ ดังนั้นแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้คือ กำหนดไว้ในข้อบัญญัติท้องถิ่นเพิ่มเติมว่า “การเผาเศษผู้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งสุสานและฌาปนสถาน และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานต้องปฏิบัติ ดังนี้ (ใหม่) ตรวจสอบและแจ้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้คัดแยกวัสดุที่ไม่ควรเผาออกก่อนการเผาเศษเพื่อลดการก่อมลพิษ เช่น พวงหรีด โฟม พลาสติกที่ไม่จำเป็น กระดาษเงิน กระดาษทอง วัสดุตกแต่งโลง เช่น เทพนม หรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น” ซึ่งจะช่วยลดมลพิษทางอากาศจากการเผาเศษได้อีกช่องทางหนึ่ง อย่างไรก็ตามข้อกำหนดดังกล่าวอาจสร้างความขัดแย้งระหว่างผู้รับใบอนุญาต และหรือผู้ดำเนินการสุสานและฌาปนสถานกับญาติผู้เสียชีวิตที่มีความเชื่อหรือขนบธรรมเนียมประเพณีการเผาเศษในบางพื้นที่ ดังนั้นเป็นหน้าที่ของผู้รับใบอนุญาตในการที่จะต้องประชาสัมพันธ์ หรือรณรงค์ก่อนที่จะมีพิธีการเผาเศษ

อย่างไรก็ตามกระบวนการอัลคาไลน์ หรือการเผาปนกิจด้วยน้ำ (Alkaline Hydrolysis) ผู้วิจัยเห็นว่ายังไม่จะถูกนำมาบัญญัติเป็นวิธีการจัดการศพในกฎหมายไทยได้ในขณะนี้ แม้กระบวนการอัลคาไลน์ (Alkaline Hydrolysis) จะเป็นการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม แต่ยังเป็นวิธีการที่ไม่ได้ถูกยอมรับเป็นการทั่วไป เห็นได้จากปี ค.ศ. 2017 สภาท้องถิ่นเมืองแซนด์เวลล์ สหราชอาณาจักรอนุมัติให้จัดซื้อเครื่องรีไซเคิล แต่ยังไม่สามารถใช้เครื่องดังกล่าวได้ เพราะบริษัทกำจัดน้ำเสียในท้องถิ่นปฏิเสธการรับของเหลวจากกระบวนการ Alkaline Hydrolysis เข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสีย⁸⁴ นอกจากนี้กระบวนการอัลคาไลน์ ต้องใช้เทคโนโลยีและเทคนิควิธีมากกว่าการแปลงสภาพให้เป็นปุ๋ย (Human composting) และยังคงเป็นที่ถกเถียงกันว่าการจัดการศพด้วยวิธีการดังกล่าว เป็นการกระทำที่ไม่เคารพและไม่ให้เกียรติผู้ตายหรือไม่ด้วย

3.3 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

1) ควรมีการศึกษาประเด็นทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับการจัดการศพในแต่ละพื้นที่ เพื่อเสนอแนวทางของกฎหมายสำหรับการจัดการศพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมกับบางพื้นที่ ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม

⁸³ South Carolina Code of Laws, SECTION 32-8-340 (b).

⁸⁴ กัลยา เกียรติถาวรชัย, การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม, 103.

2) ควรมีการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการศพด้วยกระบวนการออลคาไลน์ หรือการฃาปนกิจด้วยน้ำมาใช้ในประเทศไทย

3) ควรมีการเก็บข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาการเพิ่มบทบาทของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองท้องถิ่น และวัด ในการควบคุมปัญหาสิ่งแวดล้อมจากการจัดการศพ

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. “หลักเกณฑ์การยกระดับมาตรฐานเตาเผาศพ.” 2563.
<https://bit.ly/3pddFsE>. สืบค้นเมื่อ 6 มกราคม 2566.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. มาตรฐานสุสานและฌาปนสถาน. 9.
https://dcstore.phsmun.go.th/test02/file_data/201509101057491.pdf. สืบค้น
เมื่อ 12 มกราคม 2566.
- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. “ฌาปนกิจแบบลดมลพิษ เป็นมิตรกับโลก.” 2564.
<http://eservice.deqp.go.th:6699/news/view/8899>. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2566.
- กัญจน์ชนก ธรรมวโร. “มาตรการทางกฎหมายในการส่งเสริมการใช้รถยนต์ไฟฟ้าในประเทศไทย.”
วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2559.
- กัลยา เกียรติถาวรชัย. “การจัดการร่างของผู้วายชนม์แบบเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม.” วารสารกฎหมาย 1,
ตอน 3 (2564): 110. <https://www.krisdika.go.th/draft-law>. สืบค้นเมื่อ 17 มกราคม 2566.
- ชนนาล ชาตพิชิต. “ความสัมพันธ์ระหว่างการสัมผัสควันจากการเผาศพกับอาการโรคระบบทางเดิน
หายใจของประชาชนรอบสุสานห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่.” การค้นคว้าแบบอิสระปริญญา
มหาบัณฑิต คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.
- เชิดชาย นันทบุตร. “เตาเผาศพกับมลพิษทางอากาศ.” 2565.
[http://www.reo14.mnre.go.th/attachment/iu/download.php?WP=qUlcNk
t2pQMgZKqCGWOghJstqTgcWatmpQugZap5GQAgG2rDqYyc4Uux](http://www.reo14.mnre.go.th/attachment/iu/download.php?WP=qUlcNkt2pQMgZKqCGWOghJstqTgcWatmpQugZap5GQAgG2rDqYyc4Uux). สืบค้น
เมื่อ 24 มกราคม 2566.
- ณัฐรัตน์ รัตนวิบูลย์สม. “มาตรการทางกฎหมายภาษีสรรพสามิต ภาษีเงินได้นิติบุคคลต่อ
ผู้ประกอบการโรงงานอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดมลพิษ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตร
บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2554.
- เทพพิทักษ์ มณีพงษ์. “ตายแล้ว (จะ) ไปไหน? : 5 วิธีจบชีวิตแบบกรีนๆ ที่ดีต่อโลก.” 2560.
<https://www.the101.world/green-burial/>. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2566.
- ไทยโพสต์. “ศพออกมาตราฐานเตาเผาศพ 4.0 ปี 62 เริ่มปรับตัวใน กทม. ช่วยลดฝุ่นจิ๋ว2.5.” 2562.
<https://www.thaipost.net/main/detail/25612>. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2566.
- ไทยรัฐ ออนไลน์. “ฝังศพในที่ดินของตัวเอง อาจถูกฟ้องร้องได้.” 2560.
<https://www.thairath.co.th/news/local/1111849>. สืบค้นเมื่อ 1 มกราคม 2566.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. “คนไทยมีลูกกันน้อยลง แต่จะตายกันมากขึ้น.” สุทธิปริทัศน์ วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 19, ฉ.57 (มกราคม-เมษายน 2548): 13. [https://so05.ci-
thaijo.org/index.php/DPUSuthiparithatJournal/article/view/245830/167141](https://so05.ci-thaijo.org/index.php/DPUSuthiparithatJournal/article/view/245830/167141), สืบค้น
เมื่อ 25 มกราคม 2566.

- ปวิตา ลิขิตเดชาโรจน์. “นักวิจัยชาวเนเธอร์แลนด์พัฒนา “โลงศพมีชีวิต” สำเร็จแล้ว.” 2565.
<https://www.nsm.or.th/nsm/th/node/14501?fbclid=IwAR33Uu3gqDR5Tsz4wHuH WyWSVLtptwVW3sqmK4j9OZBfH-9JvfkHSeMdJ4>. สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2566.
- ภัทรารวรรณ รัตนเกษตร และณณันต์ ศุภศิริพงษ์ชัย. *กฎหมายทรัพย์สิน*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2565.
- ภัสร์นวี ศรีสุวรรณ. “ทำศพแบบคนรักโลก ทำให้เป็นของเหลว.” <https://bit.ly/4208Ulq>. สืบค้นเมื่อ 25 มกราคม 2566.
- ภาณุเมศวร์ บุนนาค. “ประวัติศาสตร์ความตาย.” ใน *สังคมนิยมชีวิต คู่มือเตรียมความพร้อมกายใจ และครอบครัว ก่อนและหลังลมหายใจสุดท้าย*, โดย มูลนิธิธรรมมาภิบาลทางการแพทย์, 137-138. กรุงเทพฯ: สายธุรกิจโรงพิมพ์ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด(มหาชน), 2564.
- วรุณรัตน์ คัทมาตย์. “รู้จัก Human Composting ธุรกิจจัดการ “ศพมนุษย์” ให้เป็นปุ๋ย ตอบโจทย์ยั่งยืน.” 2566. <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1046125>. สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566.
- Ana Rafaela Ferraz Ferreira. “*Body disposal in Portugal: Current practices and potential adoption of alkaline hydrolysis and natural burial as sustainable alternatives.*” <https://repositorio-aberto.up.pt/bitstream/10216/87894/2/158915.pdf>. Accessed January 31, 2023.
- BBC NEWS ไทย. “วัดปรับตัวอย่างไรเมื่อต้องคุมมลพิษจากเตาเผาศพ.” 2565. <https://bbc.in/41YEGPC>. สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566.
- Beyond. “*What Is A Woodland Burial?*.” <https://beyond.life/help-centre/arranging-a-funeral/what-is-a-woodland-burial/?fbclid=IwAR2AGiytYUPBIQDc6oXmg4e1n1eMPojXwQk0NzkHNjq7-DOj1BzZ8ilYALE>. Accessed January 30, 2023.
- Carlton Basmajian and Christopher Coutts. “*Planning for the disposal of the dead.*” <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:207217/datastream/PDF/view?fbclid=IwAR3R2qAGxylhdAZf1lOFpC6s8eWZkHYU0pnmBo8vLvb6xhMeAysxBRA-xeY>. Accessed January 19, 2023.
- common team. “*‘Capsula Mundi’ โลงศพรักษ์โลก ที่จะทำให้เราเกิดใหม่เป็นต้นไม้.*” 2562. <https://becommon.co/life/capsula>. สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2566.
- Elizabeth Fournier. *The GREEN BURIAL GUIDEBOOK*. California: New World Library, 2561.

- GRID by PEA. “พิธีศพ Eco ด้วยการแช่น้ำสลายร่าง.” 2564.
<https://www.gridmag.co/alkalinehydrolysis/?fbclid=IwAR3ehG7Fyrbz3X94AF1mWfSfirupx6tBUta4WlrxPcG322iiZYJjVovYoR4>. สืบค้นเมื่อ 16 มกราคม 2566.
- MGR Online. “ลี้มโลงศพไปได้เลย ผังศพ Go Green หนึ่งชีวิตจากไป หนึ่งชีวิตใหม่เกิดมา.” 2560. <https://mgronline.com/dhamma/detail/9600000033679>. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2566.
- POST TODAY. “เผยมาตรฐานเตาเผาศพ4.0 เพิ่มประสิทธิภาพคุมมลพิษ เหมาะกับวัดในเมือง.” 2562.
https://www.posttoday.com/politics/575731?fbclid=IwAR03GR4zsENp30Mb4n9FiVwN_D7ekgovgQ67KlfH-hYdmVA-GgonKu0Nng4A. สืบค้นเมื่อ 5 มกราคม 2566.
- SDG MOVE MOVING TOWARDS SUSTAINABLE FUTURE. “SDG Updates | งานศพกับ รอยเท้าความยั่งยืนของผู้ที่จากไป.” 2564.
<https://www.sdgmove.com/2021/09/23/sdg-updates-alternative-ways-of-green-funerals/>. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2566.
- Sukhothai Thammathirat Open University. “ประเภทของเครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม.” 2559.
<https://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Lom21/05-02.html?fbclid=IwAR3zj7hMEnKlBZkLOUiHhPZ0GELrZwe2HGqNH-tqSEctaw5mekWxLUqelRI>. สืบค้นเมื่อ 9 มกราคม 2566.
- The CONVERSATION. “Coffin? Casket? Cremation? How to make your death more environmentally friendly.” 2565.
<https://bit.ly/3B0T7pX>. Accessed January 30, 2023.

